

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І.МЕЧНИКОВА
Геолого-географічний факультет
Кафедра фізичної географії, природокористування і
геоінформаційних технологій

Силабус курсу

«ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ»

Обсяг	Загальна кількість: кредитів – 10; годин – 300; змістових модулів – 4.
Семестр, рік	3/5
Дні, час, місце	За розкладом занять
Викладач(і)	<i>Вихованець Г.В.</i> , доктор географічних наук, професор кафедри фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій <i>Молодецький А.Е.</i> , кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії і туризму.
Контактний телефон	0964902699 Вихованець Галина Володимирівна, 0975310252 Молодецький Анатолій Емільович
E-mail:	physgeo_onu @ukr.net, molodetskiy59@gmail.com
Робоче місце	Кафедра фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій (ауд. 48) Кафедра економічної та соціальної географії і туризму (ауд. 74)
Консультації	Очні консультації: середа з 14.00 до 16.00 (оффлайн – на факультеті або онлайн – у режимі відео-конференції Zoom).

КОМУНІКАЦІЯ

Комунікація зі студентами буде здійснюватися наступним чином:

E-mail: physgeo_onu @ukr.net, molodetskiy59@gmail.com

Телефон: 0964902699, 0975310252

Аудиторія: за розкладом.

Предмет вивчення дисципліни – аналіз компонентної структури навколишнього природного середовища України, основні сучасні теоретико-методологічні положення фізико-географічного аналізу території, теоретичні і практичні питання комплексного регіонального фізико-географічного аналізу, природні умови і ресурси території України, закономірності їх розміщення, чинники просторово-часової диференціації та формування, особливості розвитку, у тому числі в умовах посиленого антропогенного навантаження;

галузева структура економіки України, територіальні та просторові особливості розміщення господарства і соціосфери.

Пререквізити. Курс спирається на попереднє знайомство здобувачів освіти з курсами теоретичного спрямування з географії, природоохоронні дисципліни.

Постреквізити курсу.

Дисципліни, для вивчення яких потрібні знання, уміння і навички, що здобуваються після закінчення вивчення даної дисципліни вивчаються під час магістерської підготовки.

Мета викладання курсу: аналіз компонентної структури навколишнього природного середовища України, розгляд основних сучасних теоретико-методологічних положень фізико-географічного аналізу території, засвоєння теоретичних і практичних питань комплексного регіонального фізико-географічного аналізу, з'ясування загальних закономірностей природних умов території України, галузева структура економіки України, територіальні та просторові особливості розміщення господарства, соціосфери; формування професійної компетентності і наукового світогляду майбутніх географів; їх здатності досліджувати особливості України, використовуючи знання і практичні навички в галузі географії та на межі предметних галузей; формування спеціальних (фахових) компетентностей з географії України.

Завдання:

Основними завданнями вивчення освітньої компоненти є:

- здійснити аналіз компонентної структури природного навколишнього середовища України;
- розглянути основні сучасні теоретико-методологічних положення фізико-географічного аналізу території, засвоїти теоретичні і практичні питання комплексного фізико-географічного аналізу території України;
- виявити регіональні особливості природних умов України;
- провести аналіз екологічних питань стану довкілля;
- виявити та проаналізувати структури природоохоронного фонду та раціональне використання їх;
- показати можливість застосовувати отримані знання та навички у вирішенні глобальних проблем сучасної цивілізації;
- формування у студентів навичок до наукових досліджень;
- ознайомити здобувачів освіти з місцем країни в світових параметрах та на континентальному рівні;
- надати здобувачам навички аналізу та інтерпретації кількісних та якісних характеристик природних ресурсів, економіки та соціальної сфери України;
- надати здобувачам компетентності з аналізу інформаційних джерел та польових досліджень для подальшого використання у практиці діяльності органів управління та громадських організацій;
- навчити здобувачів правильно орієнтуватися у стані та перспективах територіальної організації населення та господарства на регіональному та муніципальному рівнях;
- надати здобувачам знання з засад територіальної організації власного бізнесу у місцевих умовах.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

- *знати:* гіпотези походження материків та океанів; причини і закономірності змін геологічної будови, рельєфу, клімату, поверхневих вод, рослинного та тваринного світу України; причини і закономірності зміни ландшафтів від місця до місця в межах окремих регіонів; специфічні природні умови окремих регіонів України; природних ресурсів, економіки та соціальної сфери України; галузеву структуру економіки України, територіальні та просторові особливості розміщення господарства, соціосфери; стан та

перспективи територіальної організації населення та господарства на регіональному та муніципальному рівнях;

вміти: складати фізико-географічну характеристику України, природних зон та окремих фізико-географічних країн: виконувати оцінку природно-ресурсного потенціалу; вміти вільно орієнтуватися по карті; виявляти різні морфоструктури в межах платформи і геосинклінального поясу; характеризувати різні морфоскульптури в межах рівнин і гірських споруд; аналізувати та порівнювати кліматичні особливості України; характеризувати гідрографічну сітку, ґрунтовий покрив, рослинний та тваринний світ; пояснювати закономірності організації географічних процесів на території країни; збирати, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел в сфері географічних наук та у відповідності до територіальної специфіки країни; аналізувати склад і будову природних та суспільних процесів у відповідності до фахової спеціалізації щодо різних рівнів просторово-часових масштабів; застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації; планувати й виконувати теоретичні та прикладні дослідження, робити обґрунтовані висновки, аналізувати та презентувати результати дослідження.

ОПИС КУРСУ

Форми і методи навчання:

Курс буде викладений у формі лекцій (80 годин) та практичних занять (40 годин), організації самостійної роботи студентів (180 годин) на денному відділенні. В рамках самостійної роботи здобувача передбачено виконання 2 курсових робіт обсягом по 30 год кожна (відповідно у 5 і 6 семестрах).

Основна підготовка студентів здійснюється під час аудиторних робіт на лекційних та практичних заняттях, але у значній мірі покладається на самостійне вивчення предмета студентами денної форми навчання на протязі всього семестру. Під час викладання дисципліни використовуються наступні методи навчання: словесні, наочні та практичні. Лекції супроводжуються засобами наочності, зокрема, - картами, фотокартками, презентаціями, відеофільмами. На практичних заняттях виконуються вправи, практичні роботи, лабораторні роботи, вирішуються задачі, проводиться робота з книгами (підручники, енциклопедії, словники).

Курсові роботи виконуються у відповідності до методичних вказівок.

Зміст навчальної дисципліни

5 семестр (денна форма)

Змістовий модуль 1. Загальна фізико-географічна характеристика України

Тема 1. Тектонічна і геологічна будова України. Давня архейсько-протерозойська платформа: Український щит, Волино-Подільська плита, Припятьська западина, Причорноморська западина, Воронежська антекліза. Середземноморський геосинклінальний пояс: область герцинської складчастості – Донецький кряж, Скіфська плита; область кемерійської складчастості – складчасті структури Кримських гір; область альпійської складчастості – складчасті структури Карпат.

Тема 2. Рельєф України. Рельєф платформених областей: Подільська височина, Волинська височина, Придніпровська височина, Приазовська височина, Середньоруська височина, Поліська низовина, Придніпровська низовина, Причорноморська низовина. Рельєф геосинклінальних областей: Донецька височина, Північно-Кримська низовина, Кримські гори, Карпати.

Тема 3. Клімат України. Основні географічні кліматотвірні чинники: Географічна широта, висота над рівнем моря, розподіл суходолу і водних просторів, орографія поверхні суші, рослинний і сніговий покрив. Кліматичні показники та їх розподіл: температура

повітря, атмосферні опади, вітровий режим. Кліматичні ресурси. небезпечні атмосферні явища.

Тема 4. Поверхневі і підземні води України: моря, річки, озера, канали, водосховища, болота.

Тема 5. Ґрунти, рослинність і тваринний світ України. Типи ґрунтів, зональні і азональні ґрунти, ґрунти гірських районів. Флора і фауна України і їх основні угруповання. Широтна зональність і висотна поясність.

Тема 6. Природно-заповідний фонд України. Природні території та об'єкти: біосферні заповідники, природні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища. Штучно створені об'єкти: ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Змістовий модуль 2. Регіональний фізико-географічний аналіз

Тема 7. Принципи і методи фізико-географічного районування України

Тема 8. Зона мішаних лісів України

Тема 9. Лісостепова зона України

Тема 10. Степова зона України

Тема 11. Українські Карпати

Тема 12. Кримські гори

6 семестр (денна форма)

Змістовий модуль 3. Загальна характеристика населення, господарства і соціальної сфери України.

Тема 1. Місце України в світі. Загальні характеристики території, населення, господарства. Макроекономічні та демографічні показники за статистичними джерелами ООН, Європейської Ради та національних статистичних установ.

Тема 2. Історичні особливості формування сучасної території держави. Динаміка змін територіально-адміністративного та політико-адміністративного устрою за час існування державних утворень на сучасних теренах України.

Тема 3. Населення. Головні риси демографічної структури. Загальні та регіональні риси демографічних показників.

Тема 4. Етнічний склад населення. Історичні відмінності у формуванні етнічної структури. Особливості конфесійного складу населення на різних історичних етапах та у сучасних умовах.

Тема 5. Урбанізоване та руральне населення. Головні екістичні характеристики. Найбільші міста та їх географічна характеристика. Особливості сільського розселення в різних регіонах.

Тема 6. Соціальна структура населення. Професійний склад та його динаміка. Структурна диференціація доходів різних соціальних верств.

Тема 7. Електоральна географія України. Особливості виборчої системи та сплав регіональної специфіки на електоральні вподобання населення за роки незалежності та демократичних реформ.

Тема 8. Структурні співвідношення у господарстві України. Провідні сектори. Вплив історичних та природних факторів на структуру господарства. Структура валового національного продукту та його динаміка.

Тема 9. Паливно-енергетичний комплекс. Добувні та обробні кластери. Роль природних ресурсів та застосування сучасних технологій розвитку видобутку та використання палива. Електроенергетика та її структура.

Тема 10. Комплекс металургійних виробництв. Ресурсна база. Співвідношення чорної та кольорової металургії. Експортний потенціал комплексу.

Тема 11. Машинобудівний комплекс. Провідні виробництва. Значення аерокосмічних, транспортних та сільськогосподарських кластерів.

Тема 12. Агропромисловий комплекс. Рослинництво і тваринництво у сільському господарстві. Особливості переробних кластерів та нерівномірність їх розвитку. Експортний потенціал комплексу.

Тема 13. Транспортний комплекс України. Структура залізничного, автомобільного, водного, авіаційного та трубопровідного транспорту. Транзитність та мембранність територій.

Тема 14. Рекреаційно-туристичний комплекс. Структурні компоненти та спеціалізація. Нерівномірність розвитку та залежність від інших сфер господарства.

Змістовий модуль 2. Суспільно-географічне районування території України

Тема 15. Методологічні підходи до районування території України. Етапи формування економічних районів. Політична складова районування.

Тема 16. Спеціалізація та рівні суспільного розвитку районів країни. Нерівномірність розподілу природних та соціально-економічних ресурсів. Подолання дисбалансу розвитку районів шляхом бюджетно-економічної політики.

Тема 17. Індустріальний схід країни. Донецький, Придніпровський та Слобожанський райони.

Тема 18. Аграрно-індустріальний захід країни. Карпатський, Поліський, Подільський райони.

Тема 19. Центр країни. Столичний та Центральний райони.

Тема 20. Аграрно-рекреаційний південь країни. Причорноморський район.

Перелік рекомендованої літератури

Основна (до Змістового модулей 1 і 2):

1. Байцар А. Фізична географія України. Навчально-методичний посібник. Львів. Видавн. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2012. 354 с.
2. Булава Л. М. Фізична географія України. Х. : АН ГРО, 2008. 224 с.
3. Врублевська О. О., Катеруша Г. П., Гончарова Л. Д. Кліматологія : підручник. Одеса : Екологія, 2013. С. 249-256.
4. Ґрунтознавство з основами геології: підручник / І. І. Назаренко, С. М. Польчина, Ю. М. Дмитрук, І. С. Смага, В. А. Нікорич. Чернівці: Книги - XXI, 2006. 504 с.
5. Денисик Г. І., Страшевська Л. В., Корінний В. І. Геосайти Поділля. Вінниця : Вінницька обласна друкарня, 2014. 216 с. (Серія: «Природа і ландшафти Поділля»).
6. Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи? Збірник вибраних матеріалів / [за ред. М.П. Стеценка, Ф.Д. Гамора]. Львів: «Тиса», 2017. 238 с.
7. Кузьмішина І. Флора і рослинність України. Курс лекцій. Луцьк : Друк ПП Іванюк В. П., 2016. 152 с.
8. Маринич О. М., Пархоменко О. Г., Петренко О. М., Шищенко П. Г. Удосконалена схема фізико-географічного районування України. Український географ. журн. 2003. № 1. С. 16-20.
9. Маринич О. М., Шищенко П. Г. Фізична географія України : підручник. 3-тє вид., стер. К. : Т-во «Знання», КОО, 2006. 479 с.
10. Мельничук В. П., Попович І. С. Практикум з фізичної географії України : навч.- мет. посібник. Ужгород: УжНУ «Говерла», 2010. 104 с.
11. Нетробчук І. М., Полянський С. В. Фізична географія України : практикум для лабораторних занять. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2015. 138 с.
12. Нетробчук І. М., Самолюк І. В. Поширення мінеральних лікувальних вод в Україні. Географія та туризм: наук. зб. /ред. кол. : Любіцева О.О. (гол. ред.) та ін. К. : Альфа-ПК, 2017. Вип. 41. С. 190-200.
13. Нетробчук І. М., Забоклицька М. Р., Хільчевський В. К. Волинське Полісся:

межиріччя Західного Бугу та Случі – природні ресурси та їхнє використання. Українське Полісся: проблеми та тренди сучасного розвитку: мат. Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Ніжин, 1–2 бер. 2021 р. /Ніжин: НДУ ім. Гоголя, 2021. С. 28-32.

14. Свинко Й. М., Сивий М. Я. Геологія : підручник. К. : Либідь, 2003. 480 с.

15. Свинко Йосип. Нарис про природу Тернопільської області: геологічне минуле, сучасний стан : навч. вид. Т. : Навч. кн. Богдан, 2007. 192 с.

16. Фізична географія України: методичні вказівки до виконання лабораторних робіт та контролю самостійної роботи студентів / А. О. Корнус. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 36 с.

17. Червона книга України. Вони чекають на нашу допомогу : наук.-попул. вид. / упоряд. О. Ю. Шапаренко, С. О. Шапаренко. Вид. 4-е, допов. Харків: Торсінг, 2012. 480 с.

18. Швебс Г. І., Ігошин М. І. Каталог річок і водойм України : навч.-довідк. посіб. / за ред. Є. Д. Гопченка. Одеса: Астропринт, 2003. 392 с.

Основна (до Змістового модулей 3 і 4):

1. Заставний Ф.Д. Географія України. У 2-х кн. / Ред. М. П. Парцей. Львів: Світ, 1994. 472 с.

2. Ковтун В.В., Степаненко О.В. Міста України. Економіко-географічний довідник. К. АРС, 2020. 279 с.

3. Молодецький А.Е. Соціально-економічна географія України. Кваліфікаційний мінімум географічних назв. Одеса: ТЕС, 2019. 86 с.

4. Поповкін В.А., Калитенко А.П. та ін. Аванпроект економічного районування України. К: Нац ін-т стратегічних досліджень. 2017. 90 с.

5. Соціально-економічна географія України/ Ред.О.І.Шаблій. Львів: Світ, 2016. 640 с.

Методичні вказівки:

Методичні вказівки з оформлення та представлення до захисту курсових робіт студентів спеціальності 106 Географія [електронний ресурс] / укладачі М. В. Адобовська, А. О. Буяновський, В.В. Яворська, А.М. Шашеро. Одеса: ОНУ, 2023. 66 с.

Електронні інформаційні ресурси

1. Бібліотека Інституту географії Національної академії наук України - <https://igu.org.ua/uk/node/22080>
2. Бібліотека Одеського національного університету імені І.І. Мечникова - <https://lib.onu.edu.ua>
3. Бібліотека та енциклопедія з географії - <http://www.geoman.ru>
4. Географіка. Географічний портал - <http://geografica.net.ua/>
5. Географія. Навчально-методичний сайт ПрАТ "Інститут передових технологій" - <http://osvitanet.com.ua/>
6. Довкілля України 2022. <https://ukrstat.gov.ua> >publ1_u
7. Зовнішньоекономічна діяльність 2023. <https://buhplatforma.com.ua>>article
8. Статистичний збірник "Регіони України".2021. <https://stat.ua>>sites>files
9. Статистичний щорічник України 2022. <https://ukr.stat.gov.ua>>arch_zov_2b
10. Україна в цифрах 2022 <https://ukrstat.gov.ua>>druk>kf_u

ОЦІНЮВАННЯ

Методи поточного\періодичного контролю: усне опитування, контрольні письмові роботи, оцінювання виконання завдань СР, захист результатів практичних, оцінювання доповідей.

Форми і методи підсумкового контролю: підсумковий контроль – іспит (5 і 6 семестри), курсова робота (5 і 6 семестри).

Розподіл балів, які отримують студенти (за результатами 5 семестру, змістові модулі 1-2):

Поточний та періодичний контроль, самостійна робота								Практичні	Сума
1	2	3	4	5	6	7	8-12		
10	5	5	5	5	5	5	20	40	100

Розподіл балів, які отримують студенти (за результатами 6 семестру, змістові модулі 3-4):

Поточний контроль					Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			
T1-T5	T6-T10	T11-T14	T15-T17	T18-T20	30	100
2	2	2	5	5		
Контр.тестування 28 балів			Контр.тестування 30 б.			
			Самостійна робота 12 балів			

Захист курсової роботи у кожному з семестрів оцінюється за 100-бальною шкалою ЄКТС та національною системою з окремою заліковою відомістю. Вимоги до оформлення та критерії оцінювання курсової роботи надаються здобувачам окремою методичною розробкою.

Підсумковий контроль за дисципліною – іспит (окремо у 5 і 6 семестрах). До здачі допускається студент, який виконав усі обов'язкові види робіт, які передбачаються навчальною програмою дисципліни та під час опанування дисципліни набрав 60 і більше балів. Для студентів, які набрали впродовж семестру сумарно меншу кількість балів, ніж необхідний мінімум (60) допускається доздача за темами лекційних, практичних занять чи самостійної роботи, за які отримана незадовільна чи взагалі відсутня оцінка.

Самостійна робота студентів

Робота студентів складається з самостійного опрацювання та вивчення навчального матеріалу з переліку тем, що наведені вище. Самостійна робота студента (СРС) оцінюється за результатами підготовки і захисту рефератів, доповідей, поточного тестування. До самостійної роботи також відноситься підготовка і захист курсової роботи, вимоги до оформлення та критерії оцінювання до якої надаються здобувачам окремо.

ПОЛІТИКА КУРСУ («правила гри»)

Політика курсу визначається чинними нормативними документами/ Положеннями ОНУ імені І. І. Мечникова.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: Політика щодо дедлайнів та перескладання: Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).

Політика щодо академічної доброчесності: Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні

права; надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Неприйнятними у навчальній діяльності для учасників освітнього процесу є: використання родинних або службових зв'язків для отримання позитивної або вищої оцінки під час здійснення будь-якої форми контролю результатів навчання або переваг у науковій роботі; використання під час контрольних заходів заборонених допоміжних матеріалів або технічних засобів (шпаргалок, конспектів, мікронавушників, телефонів, смартфонів, планшетів тощо); проходження процедур контролю результатів навчання підставними особами.

Політика щодо відвідування та запізень: Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із керівником курсу. Запізнення на заняття неприпустимі.

Мобільні пристрої: Під час практичних (семінарських) занять можливе використання технічних засобів (телефонів, смартфонів, планшетів тощо).

Поведінка в аудиторії: На заняттях заохочується активна участь; чітко й вчасно виконувати навчальні завдання та завдання для самостійної роботи; брати участь у контрольних заходах (поточний, модульний, підсумковий та контроль самостійної роботи); виконання необхідного мінімуму навчальної роботи.